

**Postępowanie  
nieprocesowe. Wybrane  
postępowania. System  
Postępowania  
Cywilnego. Tom 7B**

Przejdź do produktu na [ksiegarnia.beck.pl](https://ksiegarnia.beck.pl)

# Rozdział 1. Sprawy z zakresu prawa osobowego

## Spis treści

	Nb
<b>1.1. Postępowanie o uznanie za zmarłego oraz postępowanie w przedmiocie uchylenia postanowienia o uznaniu za zmarłego</b> .....	1
1.1.1. Uwagi wprowadzające .....	1
1.1.2. Jurysdykcja krajowa, właściwość sądu .....	2
1.1.3. Uczestnicy postępowania .....	5
1.1.4. Elementy wniosku .....	6
1.1.5. Przebieg postępowania .....	12
1.1.6. Postanowienie o uznaniu za zmarłego .....	20
1.1.7. Postępowanie w przedmiocie uchylenia postanowienia o uznaniu za zmarłego .....	24
<b>1.2. Postępowanie o stwierdzenie zgonu</b> .....	39
1.2.1. Uwagi wprowadzające .....	39
1.2.2. Elementy wniosku .....	42
1.2.3. Przebieg postępowania i postanowienie o stwierdzeniu zgonu ...	44
1.2.4. Postępowanie w przedmiocie uchylenia postanowienia o stwierdzeniu zgonu .....	49
<b>1.3. Postępowanie o ubezwłasnowolnienie</b> .....	50
1.3.1. Uwagi wprowadzające .....	50
1.3.2. Jurysdykcja krajowa, właściwość sądu .....	51
1.3.3. Uczestnicy postępowania .....	53
1.3.4. Elementy wniosku .....	56
1.3.5. Przebieg postępowania .....	58
1.3.6. Postanowienie o ubezwłasnowolnieniu .....	68
1.3.7. Postępowanie w przedmiocie uchylenia albo zmiany postanowienia o ubezwłasnowolnieniu .....	72
1.3.8. Projekt zmian polegających na zastąpieniu instytucji ubezwłasnowolnienia modelem wspieranego podejmowania decyzji	73

**Literatura:** Asystent osoby z niepełnosprawnością, Studium prawnoporównawcze (red. *M. Szeroczyńska*), Warszawa 2007; *M. Balwicka-Szczyrba, A. Sylwestrzak*, Instytucja ubezwłasnowolnienia w perspektywie unormowań Konstytucji RP oraz Konwencji ONZ o prawach osób niepełnosprawnych, GSP 2018, t. 40; *A. Biernacka, M. Serwa, I. Książek, G. Dziubak*, Ochrona osób starszych w polskim porządku prawnym ze szczególnym uwzględnieniem instytucji ubezwłasnowolnienia, Kraków 2017; *A. Bodio*, Kurator dla osoby niepełnosprawnej a kurator dla osoby ubezwłasnowolnionej częściowo, SIL 2021, t. 30, Nr 4; *W. Broniewicz*, Glosa do uchw. SN z 14.10.2004 r., III CZP 37/04, OSP 2006, Nr 4; *M. Domański*, Ubezwłasnowolnienie w prawie polskim a wybrane standardy międzynarodowej ochrony praw człowieka, Pr.Dział. 2014, Nr 17; *K. Drózdź-Chmiel*, Selected Ways of Protection in Non-Litigious Proceedings as Exemplified by an Adult Incapacitation Case, SIL 2021, t. 30, Nr 5; *T. Felski*, Glosa do uchw. SN z 21.4.1994 r. III CZP 40/94, Pal. 1995, Nr 3–4; *I. Gil*, Istota uprawdopodobnienia, w: Dowody w postępowaniu

niui cywilnym (red. *L. Blaszczyk*), Warszawa 2021; *A. Górski, J. Górski*, Zmiany w postępowaniu o ubezwłasnowolnienie, PS 2007, Nr 11–12; *M. Łykowski*, Charakterystyka prawna uprawdopodobnienia w postępowaniu cywilnym, NP 1980, Nr 3; *E. Kawala*, Kodeks postępowania cywilnego: postępowanie nieprocesowe, zabezpieczające i egzekucyjne, przepisy z zakresu międzynarodowego postępowania cywilnego. Orzecznictwo, Toruń 2003; Jeśli nie ubezwłasnowolnienie, to co? Prawne formy wsparcia osób z niepełnosprawnością intelektualną (red. *K. Kędziora*), Warszawa 2012; *Z. Kmiecik*, Subsidiarne sposoby ustalania okoliczności faktycznych w ogólnym postępowaniu administracyjnym, PS 2019, Nr 5; *L. Kociucki*, Zdolność do czynności prawnych osób dorosłych i jej ograniczenia, Warszawa 2011; *K. Kolakowski*, Dowodzenie w procesie cywilnym, Warszawa 2000; *K. Korzan*, Postępowanie nieprocesowe, Warszawa 2004; *tenże*, Glosa do post. SN z 3.12.1971 r., III CRN 361/71, OSPiKA 1972, Nr 10, poz. 179; *K. Lubiński*, Postępowanie o ubezwłasnowolnienie, Warszawa 1979; *D. Lubowiecki*, Dopuszczalność złożenia wniosku o własne ubezwłasnowolnienie przez osobę dotkniętą okolicznościami je uzasadniającymi – rozważania na podstawie uchw. SN z 28.9.2016 r., III CZP 38/16, KKP 2017, Nr 2; *M. Maciejewska-Szalas, J. Świątek-Rudoman*, Wybrane konsekwencje prawne śmierci i zaginięcia żywiciela rodziny względem osób uprawnionych do alimentacji a potrzeba wprowadzenia tymczasowej renty rodzinnej, SPr KUL 2023, Nr 2; *P. Machnikowski*, Instytucja opieki nad pełnoletnim w pracach Komisji Kodyfikacyjnej Prawa Cywilnego w latach 2012–2015, PiP 2019, Nr 4; *tenże*, Pełnomocnictwo opiekuńcze w pracach Komisji Kodyfikacyjnej Prawa Cywilnego w latach 2012–2015, Rej. 2016, Nr 5; *D. Mróz*, Krytycznie wobec postulatu zniesienia ubezwłasnowolnienia w kontekście harmonizacji polskiego prawa cywilnego z Konwencją ONZ o prawach osób niepełnosprawnych, AIS 2018, Nr 4; *L. Paprzycki*, Psychiatryczno-neurologiczno-psychologiczne aspekty postępowania cywilnego w przedmiocie ubezwłasnowolnienia – zagadnienia prawne, Pal. 2009, Nr 1–2; *A. Partyk*, Model postępowania o ubezwłasnowolnienie. Glosa do post. SA z 25.10.2013 r., V ACa 414/13, Lex 2014; *J. Policzkiewicz, W. Siedlecki, E. Wengerek*, Postępowanie nieprocesowe, Warszawa 1980; Polska droga do Konwencji o prawach osób niepełnosprawnych ONZ (red. *A. Waszkiewicz*), Kraków 2008; Prawa osób z niepełnosprawnością intelektualną lub psychiczną w świetle międzynarodowych instrumentów ochrony praw człowieka (red. *D. Pudziańska*), Warszawa 2014; *B. Rogalska*, Podmiotowość podatkowa osoby nieobecnej, dla której ustanowiono kuratora sądowego, Dor.Pod. 2006, Nr 11; *M. Sawczuk*, Ponowne orzekanie w sprawie cywilnej prawomocnie osądzonej (art. 907 § 2 k.c., art. 138 k.r., art. 523 k.p.c.), Warszawa 1975; *tenże*, Wznowienie postępowania cywilnego, Warszawa 1970; *A. Sylwestrzak*, Charakter prawny i kompetencje kuratora osoby ubezwłasnowolnionej częściowo, PS 2011, Nr 5; *taż*, Kurator dla osoby niepełnosprawnej, PS 2014, Nr 9; *taż*, Ubezwłasnowolnienie częściowe. Glosa do post. SN z 16.4.2010 r., IV CSK 470/09, GSP PO 2010, Nr 3–4; *M. Szreniawska*, Znaczenie ratyfikacji Konwencji o Prawach Osób Niepełnosprawnych, Niepełnosprawność – Zagadnienia, Problemy, Rozwiązania 2012, Nr 3; *M. Waligórski*, Proces cywilny. Funkcja i struktura, Warszawa 1947; *M. Zima-Parjaszewska*, Artykuł 12 Konwencji ONZ o prawach osób z niepełnosprawnościami a ubezwłasnowolnienie w Polsce, SPr INP PAN 2013, Nr 2.

## 1.1. Postępowanie o uznanie za zmarłego oraz postępowanie w przedmiocie uchylecia postanowienia o uznaniu za zmarłego

### 1.1.1. Uwagi wprowadzające

1. Zasadniczy cel postępowania o uznanie za zmarłego sprowadza się do uznania, że zmarł zaginiony, tj. człowiek, o którym nie było wiadomo, czy pozostaje przy życiu. Prawomocne postanowienie o uznaniu zaginionego za zmarłego wywołuje w zasadzie takie same skutki prawne jak śmierć człowieka. Tym samym zaginionego należy traktować jak każdą inną osobę żyjącą aż do momentu uprawomocnienia się tego postanowienia (tzw. zasada domniemania życia osoby zaginionej)<sup>1</sup>. Z tego też względu można uznać, że skoro postępowanie o uznanie za zmarłego prowadzi do uregulowania stosunków prawnych zaginionego, to ma ono charakter porządkujący i niweczący niepewność (w tym także prawną), w której pozostawały tak osoby bliskie zaginionego, jak i powiązane z nim z innych względów (wierzyciele, dłużnicy itp.). Postępowanie o uznanie za zmarłego sprowadza się do usunięcia tej niepewności poprzez uznanie mocą konstytutywnego postanowienia, że zaginiony zmarł<sup>2</sup>. Co trzeba podkreślić, właściwe jest prowadzenie postępowania o stwierdzenie zgonu (art. 535–538 KPC), a nie postępowania o uznanie za zmarłego (art. 526–534 KPC) zawsze wtedy, gdy śmierć konkretnej osoby jest niewątpliwa, tj. pewna i oczywista, a tylko nie znajduje ona odzwierciedlenia w aktach stanu cywilnego ze względu na niesporządzenie aktu zgonu.

### 1.1.2. Jurysdykcja krajowa, właściwość sądu

1. Do jurysdykcji krajowej należą sprawy o uznanie za zmarłego i o stwierdzenie zgonu osoby będącej obywatelem polskim lub cudzoziemcem mającego ostatnie miejsce zamieszkania lub ostatnie miejsce zwykłego pobytu w Rzeczypospolitej Polskiej (art. 1106 § 1 KPC). Do jurysdykcji krajowej należą również sprawy o stwierdzenie zgonu cudzoziemca mającego miejsce zamieszkania i miejsce zwykłego pobytu za granicą, jeżeli zgon nastąpił w Rzeczypospolitej Polskiej (art. 1106 § 3 KPC). Natomiast polski sąd może uznać za zmarłego cudzoziemca mającego ostatnie miejsce zamieszkania i ostatnie miejsce zwykłego pobytu za granicą, jeżeli sprawa wykazuje wystarczający związek z polskim porządkiem prawnym (art. 1106 § 2 KPC).

2. Właściwość miejscowa sądu w sprawie o uznanie za zmarłego jest wyłączna. Wniosek w tym przedmiocie wnosi się do sądu ostatniego miejsca zamieszkania zaginionego, a w braku tej podstawy – do sądu wskazanego w art. 508 § 1 KPC. Miejsce zamieszkania zaginionego ustala się na podstawie przepisów KC, zgodnie z art. 27 § 2 KPC i art. 13 § 2 KPC. Zgodnie zaś z art. 25 KC miejscem zamieszkania osoby fizycznej jest miejscowość, w której ta osoba przebywa z zamiarem stałego pobytu. Dopiero w braku tych podstaw, tj. w sytuacji, w której zaginiony nie miał ani stałego miej-

<sup>1</sup> Zob. szerzej B. Rogalska, Podmiotowość podatkowa osoby nieobecnej, *passim*. Zob. także M. Maciejewska-Szalas, J. Świątek-Rudoman, Wybrane konsekwencje prawne śmierci, *passim*.

<sup>2</sup> Podobnie J. Gudowski, w: Ereciński, Komentarz KPC, t. IV, 2016, s. 156. Zob. także M. Malczyk, w: Góra-Błaszczkowska, Komentarz KPC, t. IB, 2020, art. 526, Nb 7.

sca zamieszkania, ani pobytu, w przedmiocie wniosku o uznanie za zmarłego orzeka sąd rejonowy dla m.st. Warszawy (art. 507, art. 508 § 1 zd. 3 KPC)<sup>3</sup>.

- 4 3. Szczegółne rozwiązanie prawne przewidziano w art. 526 § 2 KPC, regulującym właściwość delegacyjną, tj. możliwość wyznaczenia sądu właściwego ze względów celowościowych i z uwagi na ekonomikę postępowania<sup>4</sup>. Przy czym art. 526 § 2 KPC dotyczy wyznaczenia sądu właściwego ze względu na fakt zaginięcia większej liczby osób wskutek tego samego zdarzenia. Zatem w tym przepisie precyzyjnie określono, że względu na jaką okoliczność istnieje możliwość wdrożenia czynności zmierzających do wyznaczenia sądu właściwego zgodnie z art. 526 § 2 KPC tak, aby przeciwdziałać nadużyciom w tym zakresie. Zgodnie z tym przepisem, jeżeli wskutek tego samego zdarzenia zaginęła większa liczba osób, SN na wniosek MS może wyznaczyć jeden sąd jako wyłącznie właściwy do rozpoznania spraw będących w związku z tym zdarzeniem. Postanowienie SN podlega ogłoszeniu w Dzienniku Urzędowym Rzeczypospolitej Polskiej M.P. Takie sytuacje są niezwykle rzadkie: mogą mieć miejsce w przypadku katastrofy morskiej, komunikacyjnej, klęski żywiołowej czy ataku terrorystycznego. Postanowienie SN, które w literaturze określa się również jako postanowienie określające tzw. właściwość *ad hoc*<sup>5</sup>, niejako uchyla właściwość wynikającą z art. 526 § 1 KPC, co nie oznacza wyłączenia ewentualnego zastosowania art. 508 § 2 KPC<sup>6</sup>.

### 1.1.3. Uczestnicy postępowania

- 5 1. Wniosek o wszczęcie postępowania o uznanie za zmarłego może złożyć każdy zainteresowany (art. 527 KPC), a zatem każdy, czyich praw dotyczy wynik postępowania (art. 510 § 1 zd. 1 *ab initio* KPC). Wnioskodawca nie musi powoływać się na istnienie wyłącznie interesu o charakterze prawnym, aby wykazać przysługiwanie mu legitymacji czynnej. Wystarczające jest powoływanie się na interes faktyczny w uznaniu określonej osoby za zmarłą. Również osobista relacja pomiędzy wnioskodawcą a osobą, co do której złożono wniosek o uznanie jej za zmarłą, jest wystarczająca do wykazania uprawnienia do złożenia wniosku<sup>7</sup>. Reasumując, wniosek o uznanie konkretnej osoby za zmarłą mogą złożyć m.in. członkowie jej bliższej lub dalszej rodziny, bez względu na stopień pokrewieństwa<sup>8</sup>, nawet nieutrzymujący z nią wcześniej bliższych stosunków, konkubent, partner, przyjaciel, a także osoby wyłącznie prawnie powiązane, jak przedstawiciel ustawowy zaginionego, jego wierzyciel, dłużnik osoby zaginionej, współuczestnik sporu. Wniosek może złożyć także Skarb Państwa (zainteresowany spadkobranie), prokurator, RPO, RPD czy też kurator ustanowiony do ochrony praw osoby, która z powodu nieobecności nie może prowadzić swoich spraw, a nie ma pełnomocnika (art. 184 § 1 KRO)<sup>9</sup>. Krąg podmiotów legitymowanych do złożenia wniosku o uznanie

<sup>3</sup> E. Gapska, J. Studzińska, Postępowanie nieprocesowe, 2017, s. 580.

<sup>4</sup> P. Prus, w: Manowska, Komentarz KPC, t. II, 2015, s. 80.

<sup>5</sup> J. Gudowski, w: Ereciński, Komentarz KPC, t. IV, 2016, s. 156–157.

<sup>6</sup> Tamże.

<sup>7</sup> Tamże, s. 157.

<sup>8</sup> Zob. orz. SN z 6.6.1950 r., KrC 212/50, PN 1950, Nr 11–12, s. 508.

<sup>9</sup> B. Czech, w: Marciniak, Komentarz KPC, t. III, 2020, art. 527, Nb 1–3; A. Góra-Błaszczkowska, w: Dolecki, Wiśniewski, Komentarz KPC, t. III, 2013, s. 101; P. Prus, w: Manowska, Komentarz KPC, t. II, 2015, art. 527, Nb 1–4; A. Zieliński, K. Flaga-Gieruszyńska, w: Zieliński, Flaga-Gieruszyńska, Komentarz KPC, 2019, art. 527, Nb 1–4.

za zmarłego jest tożsamy z kręgiem podmiotów legitymowanych do złożenia wniosku o uchylenie postanowienia o uznaniu za zmarłego (art. 541 § 1 KPC)<sup>10</sup>. W orzecznictwie zaznaczano, że wniosku o uznanie za zmarłego nie może złożyć organ administracyjny, a jako uzasadnienie podnoszono, że organowi nie przysługuje interes prawny do złożenia wniosku<sup>11</sup>.

#### 1.1.4. Elementy wniosku

1. Wniosek o uznanie za zmarłego powinien czynić zadość wymogom określonym w art. 126, 126<sup>1</sup>, 126<sup>2</sup> i 187 KPC w zw. z art. 13 § 2 KPC, a także art. 511 KPC. Podlega on opłacie stałej w wysokości 100 zł (art. 23 pkt 1 KSCU). Ze względu na daleko idące konsekwencje uwzględnienia wniosku o uznanie za zmarłego istotne jest precyzyjne oznaczenie w nim zaginionego poprzez podanie jego imienia, nazwiska i wieku, imion jego rodziców oraz nazwiska rodzowego matki, a także jego ostatniego znanego miejsca zamieszkania i pobytu (art. 529 § 1 KPC)<sup>12</sup>. Dopuszcza się pominięcie podania we wniosku ostatniego znanego miejsca zamieszkania i pobytu zaginionego, jeżeli wnioskodawca go nie zna, a swój brak wiedzy w tym zakresie odpowiednio usprawiedliwi, np. dalszym pokrewieństwem i nieutrzymywaniem kontaktów z osobą, której dotyczy wniosek<sup>13</sup>.

2. Okoliczności uzasadniające wniosek należy uprawdopodobnić, co wynika z art. 529 § 2 KPC. Zasadniczą przesłanką wniosku jest zaginięcie osoby, przez co rozumie się jej zniknięcie bez wieści i brak z nią kontaktu, co biorąc pod uwagę dotychczasowy styl życia tej osoby, w jej otoczeniu wywołuje usprawiedliwione przekonanie, że ta osoba musiała umrzeć. Niepodtrzymywanie kontaktu pomiędzy wnioskodawcą a osobą, której dotyczy wniosek, nie uzasadnia wniosku o uznanie za zmarłego, zwłaszcza jeżeli w toku postępowania wykazano, że został nawiązany kontakt pomiędzy osobą, której dotyczy wniosek o uznanie za zmarłego, a np. funkcjonariuszami Policji<sup>14</sup>.

3. Zaginionym jest człowiek, o którym nie wiadomo, czy żyje. Uprawdopodobnienie z art. 529 § 2 KPC jako metoda przyjmowania istnienia okoliczności faktycznych (uznawania okoliczności faktycznych za zaistniałe) jest wyrazem złagodzenia stawianych wnioskodawcy wymogów w zakresie przedstawianych twierdzeń i dowodów na ich poparcie<sup>15</sup>. Wprowadzenie instytucji uprawdopodobnienia do art. 529 § 2 KPC wynika z oczywistego, mniejszego stopnia pewności odnośnie prawdziwości twierdzeń podawanych w uzasadnieniu wniosku o uznanie za zmarłego. Niepodanie okoliczności uzasadniających wniosek będzie kwalifikowane jako brak formalny, skutkujący – w razie jego niezpełnienia – zwrotem wniosku. Zadość temu obowiązkowi powinno uczynić

<sup>10</sup> A. Zieliński, K. Flaga-Gieruszyńska, w: Zieliński, Flaga-Gieruszyńska, Komentarz KPC, 2019, art. 527, Nb 4.

<sup>11</sup> Zob. szerzej wyr. WSA w Warszawie z 12.11.2014 r., I SA/Wa 1493/14, Legalis.

<sup>12</sup> A. Zieliński, K. Flaga-Gieruszyńska, w: Zieliński, Flaga-Gieruszyńska, Komentarz KPC, 2019, art. 529, Nb 1–2.

<sup>13</sup> Podobnie E. Gapska, J. Studzińska, Postępowanie nieprocesowe, 2017, s. 580.

<sup>14</sup> Post. SO w Suwałkach z 7.8.2019 r., I Ca 243/19, Legalis.

<sup>15</sup> Z. Kmieciak, Subsidiarne sposoby ustalania okoliczności faktycznych, s. 36–48. Zob. także I. Gil, Istota uprawdopodobnienia, s. 303–313; M. Izykowski, Charakterystyka prawna uprawdopodobnienia, s. 75; K. Kolakowski, Dowodzenie w procesie cywilnym, s. 20; M. Waligórski, Proces cywilny, s. 183.

podanie faktów i dowodów, które czynią prawdopodobnym żądanie uznania konkretnej osoby za zmarłą.

- 9 4. Uprawdopodobnienie okoliczności faktycznych uzasadniających wnioski może być wypełnione przez przesłuchanie wnioskodawcy<sup>16</sup>. W praktyce oznacza to, że spełnienie formalnego wymogu uprawdopodobnienia okoliczności faktycznych uzasadniających wnioski o uznanie za zmarłego może polegać na zawarciu w tym piśmie procesowym wniosku o przesłuchanie wnioskodawcy co do faktów uzasadniających uznanie konkretnej osoby za zmarłą<sup>17</sup>. W ramach wstępnego badania wniosku przewodniczący nie bada rzetelności uprawdopodobnienia wniosku, a dopiero merytoryczne rozpoznanie sprawy, prowadzące do uznania, że na kanwie postępowania nie wystąpiły przesłanki do uznania zaginionego za zmarłego, uzasadniają oddalenie wniosku głównego, bez potrzeby dokonania ogłoszenia o wszczęciu postępowania<sup>18</sup>. Wnioskodawca we wniosku o uznanie za zmarłego nie musi określić domniemanej chwili śmierci zaginionego, gdyż sąd określa tę chwilę z urzędu. Po przeprowadzeniu postępowania dowodowego przyjmie za moment śmierci zaginionego najbardziej prawdopodobną chwilę<sup>19</sup>.
- 10 5. Zgodnie z art. 528 zd. 1 KPC wnioski o uznanie za zmarłego można zgłosić nie wcześniej niż na rok przed końcem terminu, po upływie którego zaginiony może być uznany za zmarłego. Gdy jednak uznanie za zmarłego może nastąpić po upływie roku lub krótszego niż rok terminu od zdarzenia, które uzasadnia prawdopodobieństwo śmierci zaginionego, wnioski o uznanie za zmarłego zgłosić można dopiero po upływie tego terminu (art. 528 zd. 2 KPC). Brzmienie tego przepisu jest naturalnie ściśle sprzężone z art. 29 i 30 KC oraz z art. XXVIII–XXXIV PWKC, regulującymi tzw. zwykle i kwalifikowane wypadki uznania za zmarłego. Rozwiązanie prawne przyjęte w art. 528 KPC niejako przeciwdziała sztucznemu „przedłużaniu” terminów prawa materialnego o czas trwania postępowania sądowego w przedmiocie uznania za zmarłego. Tym samym ustawodawca, regulując w art. 528 KPC termin złożenia wniosku o uznanie za zmarłego, brał pod uwagę okoliczność, że postępowanie sądowe w tym przedmiocie trwa co najmniej kilka miesięcy, w szczególności z uwagi na obowiązek ogłoszenia i trwający 3–6 miesięcy okres oczekiwania na zgłoszenie się zaginionego oraz zgłoszenie wiadomości o nim. Określony w art. 528 KPC termin na złożenie wniosku o uznanie za zmarłego w istocie umożliwia przeprowadzenie postępowania sądowego, w tym zwłaszcza postępowania dowodowego, a także wydanie merytorycznego orzeczenia w sprawie w niedalekim czasie po upływie materialnoprawnych terminów, regulujących dopuszczalność uznania za zmarłego. Należy podkreślić, że w przypadku zaginięcia kwalifikowanego z art. 30 KC wnioski o uznanie za zmarłego można zgłosić dopiero po upływie terminów prawa materialnego, co wynika z art. 528 zd. 2 KPC, zgodnie z którym, gdy jednak uznanie za zmarłego może nastąpić po upływie roku lub krótszego niż rok terminu od zdarzenia, które uzasadnia prawdopodobieństwo śmierci zaginionego, wnioski o uznanie za zmarłego zgłosić można dopiero po upływie tego terminu. Wniosek złożony z naruszeniem terminów wynikających z art. 528 KPC podlega oddaleniu jako przed-

<sup>16</sup> Orz. SN z 17.12.1949 r., C 186/49, OSN 1950, Nr 2, poz. 35.

<sup>17</sup> P. Prus, w: *Manowska*, Komentarz KPC, t. II, 2015, art. 529, Nb 3.

<sup>18</sup> P. Osowy, w: *Szancilo*, Komentarz KPC, t. II, 2019, art. 529, Nb 2. Zob. także post. SN z 14.9.1995 r., I CRN 138/95, Legalis.

<sup>19</sup> P. Osowy, w: *Szancilo*, Komentarz KPC, t. II, 2019, art. 529, Nb 6.

wczesny<sup>20</sup>. Przy ocenie przedwczesności wniosku miarodajna jest chwila zamknięcia rozprawy, a jeżeli nie była ona wyznaczona – chwila wydawania orzeczenia (art. 316 § 1 w zw. z art. 13 § 2 KPC)<sup>21</sup>.

6. Do wniosku nie trzeba załączać odpisów aktu stanu cywilnego, a ich niezłączenie nie jest brakiem formalnym, uzasadniającym zastosowanie art. 130 w zw. z art. 13 § 2 KPC<sup>22</sup>. Jednak załączenie odpisów aktu stanu cywilnego usprawnia przebieg postępowania sądowego ze względu na posiadanie dostatecznych danych dotyczących osoby wskazanej we wniosku. Dzięki posiadaniu informacji zawartych w tych dokumentach sprawniej przeprowadza się postępowanie ogłoszeniowe (wywoławcze), tak charakterystyczne dla postępowania o uznanie za zmarłego. Z tego samego względu wskazane jest zawarcie we wniosku informacji o stanie cywilnym osoby objętej wnioskiem, wykonywanym zawodzie, miejscu urodzenia, wszystkich ostatnich miejscach pobytu, jeżeli tylko przyczyni się to do rekonstrukcji wydarzeń bezpośrednio poprzedzających zaginięcie<sup>23</sup>. Podobnie można opisać cechy szczególne zaginionego, umożliwiające jednoznaczny identyfikację, jak np. tatuaż w widocznym miejscu.

11

### 1.1.5. Przebieg postępowania

1. Postępowanie o uznanie za zmarłego może być prowadzone wyłącznie na wniosek. Nie jest możliwe wszczęcie postępowania w tym przedmiocie z urzędu, a ustawa przewiduje stosunkowo szeroki krąg podmiotów legitymowanych czynnie do zainicjowania omawianego postępowania.

12

2. Sąd zarządza ogłoszenie o wszczęciu postępowania, jeżeli wg treści wniosku istnieją przesłanki do uznania zaginionego za zmarłego (art. 530 § 1 KPC). Zgodnie z § 2 tej regulacji, ogłoszenie o wszczęciu postępowania powinno zawierać: imię i nazwisko oraz adres wnioskodawcy, dane dotyczące osoby zaginionego oraz istotne okoliczności znane z akt sprawy, które mogą przyczynić się do wykrycia zaginionego, wezwanie skierowane do zaginionego, aby w oznaczonym terminie, nie krótszym niż 3, a nie dłuższym niż 6 miesięcy, zgłosił się, gdyż w przeciwnym razie może być uznany za zmarłego, a także wezwanie skierowane do wszystkich osób, które mogą udzielić wiadomości o zaginionym, aby w określonym w ogłoszeniu terminie przekazały je sądowi. Wyznaczenie w ogłoszeniu terminu w przedziale od 3 do 6 miesięcy zależy od uznania sądu, z tym zastrzeżeniem, że w zależności od okoliczności zaginięcia wskazane jest wyznaczenie dłuższego terminu do zgłaszania się. Sąd nie ma formalnej możliwości do wydania merytorycznego orzeczenia bez uprzedniego zarządzenia ogłoszenia z art. 530 KPC. Instytucja ogłoszenia ma na celu wyjaśnienie wątpliwości co do życia albo śmierci osoby objętej wnioskiem o uznanie za zmarłego, zapobiega prowadzeniu fikcyjnych postępowań, przeciwdziała składaniu wniosków w złej wierze, a także chroni interes samej osoby objętej wnioskiem, która dzięki ogłoszeniu ma możliwość dowiedzenia się o wszczęciu i prowadzeniu postępowania o uznaniu ją za zmarłą. Ze względu

13

<sup>20</sup> Zob. *K. Korzan*, Postępowanie nieprocesowe, s. 339. W odniesieniu do przedwczesności wniosku o uznanie za zmarłego zob. zwłaszcza *B. Czech*, w: *Marciniak*, Komentarz KPC, t. III, 2020, art. 528, Nb 2.

<sup>21</sup> *J. Gudowski*, w: *Ereciński*, Komentarz KPC, t. IV, 2016, s. 158; *P. Prus*, w: *Manowska*, Komentarz KPC, t. II, 2015, art. 528, Nb 1.

<sup>22</sup> Orz. SN z 21.10.1948 r., PoC 276/46, PiP 1949, Nr 5–6, s. 459.

<sup>23</sup> *J. Gudowski*, w: *Ereciński*, Komentarz KPC, t. IV, 2016, s. 160.

na doniosłą rolę ogłoszenia jest ono zamieszczane w MSiG oraz podaje się je publicznie do wiadomości w miejscu ostatniego zamieszkania zaginionego, w sposób w tym miejscu przyjęty (art. 531 § 1 KPC). Sąd może dodatkowo (fakultatywnie i subsydiarnie)<sup>24</sup> zarządzić podanie ogłoszenia publicznie do wiadomości w inny sposób, jaki uzna za odpowiedni (art. 531 § 2 KPC)<sup>25</sup>, np. w telewizji, radio, Internecie<sup>26</sup>. W postanowieniu lub zarządzeniu o dokonaniu ogłoszenia należy podać pełną treść ogłoszenia i sposób jego publikacji (§ 175 RegSądR). Tekst ogłoszenia przeznaczonego do opublikowania w MSiG przesyła się do publikacji po uiszczeniu przez stronę lub uczestnika postępowania nieprocesowego opłaty na rachunek bieżący dochodów Ministerstwa Sprawiedliwości. Tekst ogłoszenia przeznaczonego do opublikowania w prasie przesyła się redakcji czasopisma po wpłaceniu przez stronę lub uczestnika postępowania nieprocesowego opłaty za zamieszczenie ogłoszenia albo po złożeniu dowodu jej przekazania bezpośrednio do redakcji czasopisma, chyba że strona lub uczestnik postępowania nieprocesowego są zwolnieni od kosztów sądowych (§ 176 ust. 1 RegSądR). Ogłoszenia sądowe wywiesza się w lokalu urzędu gminy właściwej ze względu na ostatnie miejsce zamieszkania lub pobytu osoby nieobecnej, a w innych przypadkach – gminy właściwej ze względu na siedzibę sądu, jeżeli przepisy szczególne nie stanowią inaczej (§ 177 RegSądR).

- 14 3. Dokonywane w toku postępowania ustalenia sądu rozpoznającego sprawę powinny zmierzać do tego, by w razie uwzględnienia wniosku wydane w sprawie postanowienie zawierało wszystkie elementy potrzebne do sporządzenia aktu zgonu. Jak zauważył WSA w Warszawie, zarówno sam cel rejestrowania przez organy administracji publicznej zdarzeń wpływających na stan cywilny osoby, jak i znaczenie prawne informacji odnośnie do samej daty, godziny oraz miejsca zgonu przemawiają za potrzebą ich zamieszczenia w akcie zgonu<sup>27</sup>. Należy podkreślić, że do wydania rozstrzygnięcia w sprawie o uznanie za zmarłego wystarczy domniemanie samej śmierci, a nie jej pewność. Jest tak dlatego, że uznanie za pewnik śmierci osoby fizycznej daje podstawę do rozpoczęcia postępowania w przedmiocie stwierdzenia zgonu i finalnie do wydania postanowienia o stwierdzeniu zgonu, a nie orzeczenia o uznaniu za zmarłego. Sąd nie jest związany wnioskiem o uznanie za zmarłego w tym znaczeniu, że może uznać osobę za zmarłą, chociaż we wniosku żądano stwierdzenia jej zgonu<sup>28</sup>.
- 15 4. Prowadzenie dalszego postępowania w sprawie nie zależy od upływu terminu podanego w ogłoszeniu z art. 530 KPC. Jednak postępowanie w przedmiocie uznania za zmarłego nie może zakończyć się wcześniej niż po upływie terminów przewidzianych w KPC, 3 miesiące od ukazania się ogłoszenia, a także miesiąca od końca terminu wyznaczonego w ogłoszeniu (art. 532 KPC).
- 16 5. Instytucja wysłuchania z art. 533 KPC jest charakterystyczna dla postępowania o uznanie za zmarłego. Przed wydaniem postanowienia uznającego zaginionego za zmarłego sąd powinien wysłuchać w miarę możliwości osoby bliskie zaginionego. Te

<sup>24</sup> M. Malczyk, w: *Góra-Błaszczkowska*, Komentarz KPC, t. IB, 2020, art. 531, Nb 4.

<sup>25</sup> E. Gapska, J. Studzińska, *Postępowanie nieprocesowe*, 2017, s. 582–583.

<sup>26</sup> A. Góra-Błaszczkowska, w: *Dolecki, Wiśniewski*, Komentarz KPC, t. III, 2013, s. 106.

<sup>27</sup> Wyr. WSA w Warszawie z 7.12.2005 r., IV SA/Wa 992/05, Legalis.

<sup>28</sup> Orz. SN z 20.3.1957 r., I CR 119/57, OSNCK 1958, Nr 1, poz. 27.

osoby powinny mieć status uczestnika postępowania<sup>29</sup>. To one dysponują informacjami pozwalającymi możliwie jak najdokładniej ustalić, czy podlegający uznaniu za zmarłego zaginął, a także kiedy upłynął okres do uznania za zmarłego, wymagany przez przepisy prawa materialnego. Zarządzenie przesłuchania „w miarę możliwości” nie oznacza dowolności tej czynności procesowej, gdyż może być ona pominięta jedynie wtedy, gdy wysłuchanie jest zgoła niemożliwe lub szczególnie utrudnione<sup>30</sup>. Bliskimi osobami są w szczególności: członkowie bliskiej i dalszej rodziny, osoby związane stosunkiem przysposobienia, bliskiego koleżeństwa lub przyjaźni, wdzięczności, partnerstwa itp. Ze względu na wagę rozpoznawanej sprawy, ten termin na użytek postępowania o uznanie za zmarłego powinien być interpretowany możliwie szeroko. Sąd może ograniczyć wysłuchanie do grona osób, które mogą posiadać informacje istotne dla rozstrzygnięcia<sup>31</sup>. Sąd może wysłuchać także zgłaszające się osoby, niebędące bliskimi zaginionego, jeżeli tylko dysponują one odpowiednimi w znaczeniu wiarygodnymi i aktualnymi informacjami, tj. umożliwiającymi możliwie jak najdokładniejsze ustalenie, czy zaginiony żyje itd.<sup>32</sup>. Wysłuchanie z art. 533 KPC nie oznacza, że sąd nie może skorzystać z przesłuchania w charakterze uczestników z art. 299 w zw. z art. 13 § 2 KPC.

**6.** Przeprowadzenie rozprawy nie jest obligatoryjne w postępowaniu o uznanie za zmarłego, ale sąd może ją wyznaczyć (art. 514 § 1 zd. 2 KPC). Jej przeprowadzenie powinno mieć miejsce wtedy, gdy przyczyni się do sprawniejszego ustalenia stanu faktycznego sprawy. 17

**7.** Jeżeli w toku postępowania o uznanie za zmarłego okaże się, że śmierć zaginionego jest niewątpliwa, sąd przeprowadzi dalsze postępowanie z urzędu wg przepisów o postępowaniu w przedmiocie stwierdzenia zgonu (art. 534 KPC). Tego rodzaju zmiana następuje z urzędu, a w tym przedmiocie nie wydaje się żadnego postanowienia z zastosowaniem art. 201 w zw. z art. 13 § 2 KPC albo *per analogiam* art. 201 KPC<sup>33</sup>, gdyż art. 201 KPC dotyczy zmiany trybu postępowania<sup>34</sup>. Jednak tego typu zmiana jest komunikowana uczestnikom<sup>35</sup>. Wniosek o zmianę postępowania na postępowanie o uznanie za zmarłego może złożyć zarówno wnioskodawca, jak i każdy inny uczestnik postępowania. Zmiana jest możliwa zarówno przed sądem pierwszej, jak i II instancji<sup>36</sup>. 18

**8.** Szczególna sytuacja może zajść, gdy po zmianie postępowania o uznanie za zmarłego na postępowanie o stwierdzenie zgonu okaże się, że zmiana nie była potrzebna, gdyż śmierć zaginionego nie jest niewątpliwa. Sąd Najwyższy w orz. z 20.3.1957 r. opowiedział się za możliwością kolejnej zmiany, tym razem z postępowania o stwierdzenie zgonu na postępowanie o uznanie za zmarłego<sup>37</sup>, chociaż w doktrynie jest to 19

<sup>29</sup> K. Flaga-Gieruszyńska, w: Zieliński, Flaga-Gieruszyńska, Komentarz KPC, 2019, art. 533, Nb 1. Por. A. Laskowska-Hulisz, w: System PrCywProc, t. IV, cz. 1, 2021, s. 1422.

<sup>30</sup> Post. SN z 25.9.1975 r., III CRN 222/75, Legalis.

<sup>31</sup> E. Gapska, J. Studzińska, Postępowanie nieprocesowe, 2017, s. 584.

<sup>32</sup> Podobnie P. Osowy, w: Szancilo, Komentarz KPC, t. II, 2019, art. 533, Nb 1–2.

<sup>33</sup> Por. M. Malczyk, w: Góra-Błaszczkowska, Komentarz KPC, t. IB, 2020, art. 534, Nb 3.

<sup>34</sup> Tak też P. Osowy, w: Szancilo, Komentarz KPC, t. II, 2019, art. 534, Nb 3.

<sup>35</sup> M. Walasik, w: System PrCywProc, t. IV, cz. 2, 2021, s. 88.

<sup>36</sup> M. Malczyk, w: Góra-Błaszczkowska, Komentarz KPC, t. IB, 2020, art. 534, Nb 2–4.

<sup>37</sup> SN stwierdził m.in., że „Takich wątpliwości nie mogło jednak nastęrczać uznanie przez sąd za zmarłego tego, o kim wnioskodawca twierdzi, że zmarł, jeżeli sąd uznaje sam fakt zgonu za wątpliwy, gdyż ze stro-

dyskusyjne<sup>38</sup>. Należy opowiedzieć się za możliwością takiego rozwiązania, pomimo że w KPC brakuje analogicznego rozwiązania do przyjętego w art. 534 KPC. Tym samym w KPC nie występuje osobna podstawa, wprost umożliwiająca zmianę przedmiotu postępowania ze stwierdzenia zgonu na uznanie za zmarłego, jeżeli w toku postępowania zmienionego na postępowanie o stwierdzenie zgonu okaże się jednak, że śmierć zaginionego nie jest niewątpliwa. Należy zauważyć, że w takim przypadku w sprawie został uprzednio złożony wniosek o uznanie za zmarłego, a to sąd zastosował zmianę z art. 534 KPC i finalnie zmienił przedmiot toczącego się postępowanie na stwierdzenie zgonu. Z tego też względu prawnie dopuszczalna wydaje się ponowna zmiana przedmiotu postępowania na postępowanie o uznanie za zmarłego, chociaż jest to postępowanie wszczynane na wniosek, a nie z urzędu. W tego typu sytuacji w aktach sprawy znajduje się wniosek z żądaniem uznania konkretnej osoby za zmarłą. Tym samym nie przekonuje stanowisko opowiadające się przeciwko tego rodzaju zmianie, sprowadzające się do wniosku, że gdyby taka zmiana była możliwa, to z pewnością znalazłoby to odzwierciedlenie w treści przepisu<sup>39</sup>. Dopuszczalność zmiany można wyprowadzić z art. 527 KPC. Oczywiście, wiąże się to z przedłużeniem postępowania i jego większą kosztownością<sup>40</sup>, ale należy zauważyć, że w takim przypadku sąd dalej prowadzi postępowanie w przedmiocie żądania zawartego we wniosku, a jeżeli jest to sprzeczne z wolą wnioskodawcy, sąd jest uprawniony do cofnięcia wniosku, które będzie rozpatrywane zgodnie z art. 512 § 1 KPC.

### 1.1.6. Postanowienie o uznaniu za zmarłego

- 20 1. Prawomocne postanowienie o uznaniu za zmarłego ma charakter konstytutywny, a zatem tworzy nowy stan prawny. Wywołuje skutek wobec wszystkich (*erga omnes*). Stwarza domniemanie, zgodnie z którym zaginiony zmarł w chwili oznaczonej w prawomocnym orzeczeniu o uznaniu za zmarłego jako chwila jego śmierci. Domniemanie może być obalone, jednak dopiero w postępowaniu o uchylenie prawomocnego postanowienia o uznaniu za zmarłego (art. 539–543 KPC)<sup>41</sup>.
- 21 2. W postanowieniu określa się chwilę śmierci poprzez podanie dnia, miesiąca, roku oraz godziny śmierci. Konieczne jest określenie najbardziej prawdopodobnej chwili śmierci. W tym celu sąd orzekający w sprawie korzysta z wszelkich dostępnych mu środków dowodowych, a także z domniemań faktycznych czy też faktów powszechnie znanych<sup>42</sup>. Dopiero gdy te działania nie przyniosą wymiernych rezultatów, staje się dopuszczalne zastosowanie art. 31 § 2 *in fine* KC, tj. uznanie za chwilę śmierci pierwszego dnia terminu, z którego upływem uznanie za zmarłego stało się możliwe.
- 22 3. Prawomocne, merytoryczne orzeczenie, kończące postępowanie w sprawie o uznanie za zmarłego stanowi podstawę do sporządzenia aktu stanu cywilnego. Z tego względu zawiera ono wszelkie informacje, które należy zamieszczać w akcie zgonu,

---

ny sądu nie jest to rozstrzygnięcie ponad żądanie wniosku, lecz uwzględnienie go w węższych granicach”, zob. szerzej orz. SN z 20.3.1957 r., 1 CR 119/57, OSNCK 1958, Nr 1, poz. 27.

<sup>38</sup> Por. K. Korzan, *Postępowanie nieprocesowe*, s. 343.

<sup>39</sup> Zob. P. Prus, w: *Manowska*, *Komentarz KPC*, t. II, 2015, art. 534, Nb 5.

<sup>40</sup> B. Czech, w: *Marciniak*, *Komentarz KPC*, t. III, 2020, art. 534, Nb 5.

<sup>41</sup> W. Siedlecki, w: *System PrProcCyw*, t. II, 1987, s. 665.

<sup>42</sup> P. Prus, w: *Manowska*, *Komentarz KPC*, t. II, 2015, art. 529, Nb 4.

a więc zgodnie z art. 95 ust. 1 i 5 PrASC: nazwisko, nazwisko rodowe, imię (imiona), datę i miejsce urodzenia osoby zmarłej; jej stan cywilny; nazwisko, nazwisko rodowe, imię (imiona) małżonka osoby zmarłej, jeżeli w chwili śmierci pozostawała ona w związku małżeńskim; datę, godzinę oraz miejsce zgonu albo jeżeli nie są znane – datę, godzinę oraz miejsce znalezienia zwłok; nazwiska, nazwiska rodowe, imiona rodziców osoby zmarłej; adnotację zawierającą oznaczenie sądu wydającego orzeczenie i sygnaturę akt sprawy. Odpis prawomocnego postanowienia o uznaniu za zmarłego wraz z adnotacją o dacie jego uprawomocnienia sąd przesyła w terminie 7 dni od dnia uprawomocnienia się orzeczenia do właściwego USC, który sporządza akt zgonu.

4. Prawomocne, merytoryczne orzeczenie, kończące postępowanie w sprawie o uznanie za zmarłego korzysta ze względnej, tj. tymczasowej, powagi rzeczy osądzonej. Jest tak dlatego, że może ono zostać uchylone w trybie art. 539 i n. albo 543 KPC<sup>43</sup>. 23

### 1.1.7. Postępowanie w przedmiocie uchylenia postanowienia o uznaniu za zmarłego

1. Sąd uchyla postanowienie w przedmiocie uznania za zmarłego (art. 539–543 KPC), jeżeli tylko zostanie dowiedzione, że osoba uznana za zmarłą pozostaje przy życiu lub gdy jej śmierć nastąpiła w innej chwili niż podana w orzeczeniu sądowym (art. 539 KPC). Tym samym wyłącznymi przesłankami uchylenia postanowienia o uznaniu za zmarłego lub stwierdzenia zgonu jest, po pierwsze, stwierdzenie, że żyje zaginiony albo osoba, której zgon stwierdzono, a po drugie, że śmierć tego podmiotu nastąpiła w innej chwili niż oznaczona w postanowieniu sądowym. Wystąpienie tych przesłanek co do zasady jest przedmiotem prowadzonego postępowania dowodowego, zwłaszcza w celu wykazania, że śmierć osoby nastąpiła rzeczywiście w innej chwili niż oznaczona w orzeczeniu. Co istotne, ze względu na brak stosownego przepisu, do postępowania o uchylenie postanowienia o uznaniu za zmarłego nie stosuje się, nawet odpowiednio, przepisów regulujących postępowanie o uznanie za zmarłego, np. o ogłoszeniu<sup>44</sup>. 24

2. Przedmiotem wniosku o uchylenie postanowienia o uznaniu za zmarłego nie jest polemizowanie z ustaleniami sądu zawartymi w prawomocnym postanowieniu o uznaniu za zmarłego<sup>45</sup>. Jest tak dlatego, że przedmiotem postępowania o uznanie za zmarłego jest dążenie do ustalenia, czy okoliczności uzasadniające wniosek z art. 539 KPC stanowią podstawę do uchylenia wcześniej wydanego postanowienia o uznaniu za zmarłego. Tym samym przedmiotem postępowania o uchylenie postanowienia o uznaniu za zmarłego nie jest weryfikacja prawidłowości wydanego postanowienia o uznaniu za zmarłego<sup>46</sup>. Nie jest również zasadne stosowanie do wniosku o uchylenie postanowienia o uznaniu za zmarłego *per analogiam* art. 529 KPC, gdyż ten przepis dotyczy wyłącznie wniosku o uznanie za zmarłego. Tym samym wniosek o uchylenie postanowienia 25

<sup>43</sup> M. Malczyk, w: *Góra-Błaszczkowska*, Komentarz KPC, t. IB, 2020, art. 534, Nb 5.

<sup>44</sup> A. Góra-Błaszczkowska, w: *Dolecki, Wiśniewski*, Komentarz KPC, t. III, 2013, s. 115.

<sup>45</sup> SN w wyr. z 8.7.1949 r., C 676/49, Prz. Not. 1950, Nr 3–4, poz. 272, stwierdził, że prokurator, który wnosi o uchylenie postanowienia o uznaniu za zmarłego lub o stwierdzeniu zgonu, powinien stwierdzić i wykazać nowe okoliczności, które samodzielnie albo też w związku z okolicznościami już wyjaśnionymi w poprzednim postępowaniu prowadzą do wniosku i ustalenia, że zaginiony jest jeszcze przy życiu, nie może natomiast polemizować z ustaleniami sądu zawartymi w prawomocnym postanowieniu.

<sup>46</sup> P. Prus, w: *Manowska*, Komentarz KPC, t. II, 2015, art. 541, Nb 1.

o uznaniu za zmarłego powinien opierać się na przesłankach uchylenia postanowienia o uznaniu ze zmarłego, tj. powinno się w nim podnosić, że osoba, której dotyczy postanowienie o uznaniu za zmarłego, pozostaje przy życiu albo że chwila jej śmierci jest inna niż ta wynikająca z postanowienia o uznaniu za zmarłego<sup>47</sup>. Z kolei wniosek o ponowne uznanie za zmarłą tej samej osoby zostanie odrzucony na podstawie art. 199 § 1 pkt 2 w zw. z art. 13 § 2 KPC<sup>48</sup>.

26 3. Omawiane narzędzie, którego uwzględnienie prowadzi do uchylenia postanowienia o uznaniu za zmarłego, jest szczególnym środkiem prawnym, niebędącym środkiem zaskarżenia<sup>49</sup>. Wniosek w przedmiocie uchylenia postanowienia o uznaniu za zmarłego może zgłosić każdy zainteresowany. Nie ma żadnych merytorycznych argumentów uzasadniających zawężanie kręgu legitymowanych do złożenia wniosku o uchylenie postanowienia o uznaniu za zmarłego względem kręgu podmiotów legitymowanych do wystąpienia z wnioskiem o uznanie za zmarłego. Tak w jednym, jak i w drugim wypadku wniosek w tych przedmiotach może złożyć każdy zainteresowany. Aktualna w zakresie rozumienia pojęcia „zainteresowany”, jak i podmiotów uprawnionych do złożenia wniosku na zasadach ogólnych (prokurator, RPO i in.) pozostaje zatem analiza dokonana w Nb 5. Co szczególnie znamienne dla tego postępowania, sąd ze względów oczywistych może także działać w tego rodzaju sprawach z urzędu. Użyty w art. 541 § 1 zd. 2 KPC zwrot „sąd może także uchylić je z urzędu”, nie oznacza jednak dowolności, lecz powinność działania przez sąd z urzędu zawsze wtedy, gdy zachodzą przesłanki do uchylenia postanowienia o uznaniu za zmarłego. Sąd powinien w trybie z art. 541 § 1 zd. 2 KPC działać z należytą ostrożnością i po wnikliwym rozważeniu rzetelności informacji mających stanowić podstawę do podjęcia działań z urzędu<sup>50</sup>.

27 4. Wniosek o uchylenie postanowienia o uznaniu za zmarłego składa się do sądu, który w I instancji orzekł uznanie za zmarłego (art. 540 KPC). Jego złożenie nie jest ograniczone żadnym terminem<sup>51</sup>. Nie ma znaczenia, w ilu instancjach sądy orzekały merytorycznie, gdyż właściwy jest zawsze sąd I instancji w sprawie o uchylenie postanowienia o uznaniu za zmarłego<sup>52</sup>. Sąd, który w I instancji orzekł uznanie za zmarłego, jest wyłącznie właściwy w sprawie, również niezależnie od okoliczności, czy postępowanie wszczęto na wniosek, czy też z urzędu. Powyższe nie wyłącza możliwości wyznaczenia innego sądu przez sąd przełożony na podstawie art. 508 § 2 KPC<sup>53</sup>, zgodnie z którym w wypadku, gdy sąd właściwy nie może z powodu przeszkody rozpoznać sprawy lub podjąć innej czynności albo gdy wymagają tego względy celowości, sąd nad nim przełożony wyznaczy na posiedzeniu niejawnym inny sąd do rozpoznania sprawy w całości lub w części. Przesłanka w postaci względów celowości z art. 508 § 2 KPC aktualizuje się zwłaszcza w okolicznościach, gdy osoba pozostająca przy życiu, której dotyczy postanowienie o uznaniu za zmarłego, skorzysta z uproszczonego postępowania z art. 543 KPC, tj. pojawi się osobiście w sądzie i wykaże swoją tożsamość, gdy

<sup>47</sup> Tamże.

<sup>48</sup> Zob. post. SN z 5.2.1998 r., III CKU 108/97, Legalis.

<sup>49</sup> P. Osowy, w: *Szancilo*, Komentarz KPC, t. II, 2019, art. 539, Nb 1.

<sup>50</sup> Podobnie J. Gudowski, w: *Ereciński*, Komentarz KPC, t. IV, 2016, s. 174.

<sup>51</sup> A. Góra-Błaszczkowska, w: *Dolecki, Wiśniewski*, Komentarz KPC, t. III, 2013, s. 117.

<sup>52</sup> Tamże, s. 116.

<sup>53</sup> P. Osowy, w: *Szancilo*, Komentarz KPC, t. II, 2019, art. 540, Nb 1.

dotatkowo jej stawiennictwo w sądzie właściwym z art. 540 KPC będzie niemożliwe lub co najmniej bardzo utrudnione, np. ze względu na jej podeszły wiek lub stan zdrowia<sup>54</sup>. W doktrynie przeważa pogląd, że jurysdykcja w sprawach o uchylenie postanowienia o uznaniu za zmarłego jest określana na podstawie art. 1106 KPC, chociaż nie wynika to literalnie z treści tego przepisu. Zgodnie z art. 1106 § 1 KPC do jurysdykcji krajowej należą sprawy o uznanie za zmarłego i o stwierdzenie zgonu osoby będącej obywatelem polskim lub cudzoziemcem mającego ostatnie miejsce zamieszkania lub ostatnie miejsce zwykłego pobytu w Rzeczypospolitej Polskiej. Trzeba zaznaczyć, że w doktrynie pojawia się także pogląd, że jurysdykcja powinna być określana na podstawie art. 1110 KPC<sup>55</sup>.

5. Po wpłynięciu wniosku o uchylenie postanowienia o uznaniu za zmarłego nowa sprawa jest zarejestrowana i prowadzona pod nową sygnaturą, a do akt toczącego się postępowania w przedmiocie uchylenia postanowienia o uznaniu za zmarłego dołącza się akta uprzednio toczącego się postępowania o uznanie tej samej osoby za zmarłą. **28**

6. Sąd w miarę możliwości wzywa do udziału w postępowaniu o uchylenie postanowienia o uznaniu za zmarłego wszystkich uczestników, którzy brali udział w uprzednim postępowaniu o uznaniu za zmarłego<sup>56</sup>. Tym samym uczestnikami postępowania o uchyleniu postępowania o uznaniu za zmarłego jest wnioskodawca, chyba że sprawa została wszczęta z urzędu, a także uczestnicy uprzedniego postępowania o uznaniu za zmarłego, wśród których może być też sam wnioskodawca z postępowania o uchylenie postanowienia o uznaniu za zmarłego. Status uczestnika postępowania o uchylenie postanowienia o uznaniu za zmarłego mogą mieć też wszystkie te osoby, które uzyskały status zainteresowanego pomiędzy wydaniem postanowienia o uznaniu za zmarłego a wszczęciem postępowania w trybie art. 539 KPC. Poza tym udział w postępowaniu o uchylenie postanowienia o uznaniu za zmarłego mogą brać także zainteresowani, którzy z różnych względów nie uzyskali statusu uczestnika w uprzednim postępowaniu o uznanie za zmarłego<sup>57</sup>. Sąd jest uprawniony do podejmowania wszystkich niezbędnych czynności, które uzna za stosowne, w celu identyfikacji wszystkich zainteresowanych w postępowaniu o uchylenie postanowienia o uznaniu za zmarłego<sup>58</sup>. **29**

7. Sąd uchyla postanowienie o uznaniu za zmarłego, jeżeli w toku postępowania dowodowego zostanie wykazane, że żyje osoba objęta wnioskiem o uznanie za zmarłego. Zupełnie inna sytuacja procesowa wystąpi, gdy w toku przeprowadzanego postępowania dowodowego okaże się, że śmierć osoby objętej wnioskiem o uznanie za zmarłego nastąpiła w innej chwili. W takim przypadku sąd uchyli poprzednie postanowienie o uznaniu za zmarłego tylko wtedy, gdy stwierdzi zgon (art. 542 KPC)<sup>59</sup>. Dowodem z art. 542 jest każdy dowód dopuszczalny z art. 227–309 KPC w zw. z art. 13 § 2 KPC. Nie jest także wykluczona dopuszczalność zarządzenia ogłoszenia, jeżeli tylko przyczyni się to **30**

<sup>54</sup> J. Gudowski, w: *Ereciński*, Komentarz KPC, t. IV, 2016, s. 156.

<sup>55</sup> Zob. szerzej M. Walasik, w: *System PrProcCyw*, t. IV, cz. 1, 2021, s. 193–194, i powołana tam literatura.

<sup>56</sup> W. Siedlecki, w: *System PrProcCyw*, t. II, 1987, s. 667.

<sup>57</sup> P. Prus, w: *Manowska*, Komentarz KPC, t. II, 2015, art. 541, Nb 5.

<sup>58</sup> J. Gudowski, w: *Ereciński*, Komentarz KPC, t. IV, 2016, s. 174.

<sup>59</sup> Zob. o rozważaniach w przedmiocie uchylenia (zmiany) postanowienia o uznaniu za zmarłego bez jednoczesnego stwierdzenia zgonu M. Malczyk, w: *Góra-Błaszczkowska*, Komentarz KPC, t. IB, 2020, art. 542, Nb 4.

do wyjaśnienia, czy żyje osoba uznana za zmarłą<sup>60</sup>. Należy jednak podkreślić, że tego typu ogłoszenie ma charakter fakultatywny i zarządzenie jego przeprowadzenia powinno być uzasadnione okolicznościami danej sprawy.

- 31 8. Jeżeli z kolei zostanie wykazane, że osoba uznana prawomocnym postanowieniem za zmarłą żyła w chwili orzekania przez sąd w tym przedmiocie, a następnie zmarła i został sporządzony akt zgonu, zainteresowany może domagać się uchylecia postanowienia o uznaniu za zmarłego tylko w drodze skargi o wznowienie postępowania, gdyż w tej sytuacji przepis art. 542 zd. 2 KPC nie ma zastosowania<sup>61</sup>.
- 32 9. Niezależnie od powyższego, jeżeli osoba, którą uznano za zmarłą lub której zgon stwierdzono, zjawi się osobiście w sądzie i wykaże swoją tożsamość<sup>62</sup>, sąd niezwłocznie i bez dalszego postępowania uchyli postanowienie orzekające uznanie za zmarłego lub stwierdzenie zgonu (art. 543 KPC). Nie przeprowadza się wtedy postępowania dowodowego. W takim wypadku sąd niezwłocznie i bez dalszego postępowania uchyli postanowienie orzekające uznanie za zmarłego (art. 543 KPC). Sądem właściwym do uchylania postanowień o uznaniu za zmarłego jest sąd wskazany w art. 540 KPC, tj. sąd, który w I instancji orzekł uznanie za zmarłego. Jeżeli jednak osoba, którą uznano za zmarłą, osobiście zjawiła się w siedzibie innego sądu niż wskazany w art. 540 KPC, sąd ten ma obowiązek powiadomienia o tej okoliczności sąd właściwy w rozumieniu art. 540 KPC, aby sąd właściwy mógł pojąć wszelkie niezbędne czynności zmierzające do uchylecia postanowienia o uznaniu za zmarłego<sup>63</sup>. Jeżeli jednak sąd powoźmie uzasadnioną wątpliwość co do tożsamości zgłaszającej się osoby, to wówczas z urzędu powinno zostać wszczęte postępowanie z art. 541 § 1 KPC<sup>64</sup>. Jest tak dlatego, że ze względu na doniosłość znaczenia i skutków postanowienia o uchyleniu postanowienia o uznaniu za zmarłego tożsamość osoby, której dotyczy uproszczone postępowanie z art. 543 KPC, nie może budzić najmniejszych wątpliwości<sup>65</sup>.
- 33 10. Osoba, której dotyczy postanowienie uchylające postanowienie o uznaniu jej za zmarłą, może na podstawie tego orzeczenia żądać wydania należącego do niej majątku w drodze powództwa od rzekomego spadkobiercy (art. 1029 § 3 KC). Jeżeli po uznaniu jednego z małżonków za zmarłego drugi małżonek zawarł nowy związek małżeński, związek ten nie może być unieważniony z tego powodu, że małżonek uznany za zmarłego żyje albo że jego śmierć nastąpiła w innej chwili aniżeli chwila oznaczona w orzeczeniu o uznaniu za zmarłego. Tego przepisu nie stosuje się, jeżeli w chwili zawarcia nowego związku małżeńskiego strony wiedziały, że małżonek uznany za zmarłego pozostaje przy życiu (art. 55 § 2 KRO). Tym samym osoba, której dotyczy postanowienie o uchyleniu postanowienia o uznaniu jej za zmarłą, może dążyć do unieważnienia małżeństwa zawartego przez swojego współmałżonka, jeżeli wykaże, że nowi małżonkowie wiedzieli, że żyje współmałżonek-osoba uznana za zmarłą. Zmiana daty śmierci z posta-

<sup>60</sup> J. Gudowski, w: *Ereciński*, Komentarz KPC, t. IV, 2016, s. 174.

<sup>61</sup> Post. SN z 26.6.2002 r., III CKN 898/00, OSNC 2003, Nr 6, poz. 89.

<sup>62</sup> Wykazanie tożsamości może nastąpić poprzez np. zeznania świadków, tak też *M. Malczyk*, w: *Góra-Błaszczkowska*, Komentarz KPC, t. IB, 2020, art. 543, Nb 2.

<sup>63</sup> *P. Osowy*, w: *Szancilo*, Komentarz KPC, t. II, 2019, art. 543, Nb 2.

<sup>64</sup> *P. Prus*, w: *Manowska*, Komentarz KPC, t. II, 2015, art. 543, Nb 1.

<sup>65</sup> *A. Zieliński*, *K. Flaga-Gieruszyńska*, w: *Zieliński, Flaga-Gieruszyńska*, Komentarz KPC, 2019, art. 543, Nb 1.

nowienia o uznaniu za zmarłego ma daleko idące skutki, np. wpływu na datę otwarcia spadku i tym samym na ewentualną zmianę kręgu uprawnionych do dziedziczenia, co upoważnia do wszczęcia postępowania o zmianę postanowienia o stwierdzeniu nabycia spadku lub zarejestrowanego aktu poświadczenia dziedziczenia (art. 679 KPC) czy nawet ewentualnego postępowania o wydanie spadku (art. 1029 § 1 KPC)<sup>66</sup>.

**11.** Ustawodawca wyraźnie uregulował tę drogę prawną celem uchylania postanowień o uznaniu za zmarłego czy stwierdzenia zgonu. Tym samym nie można dążyć do uzyskania orzeczenia uchylającego postanowienie o uznaniu za zmarłego czy stwierdzenie zgonu poprzez powództwo o ustalenie z art. 189 KPC czy poprzez skargę o wznowienie postępowania, chociaż co do tego ostatniego środka prawnego w doktrynie i judykaturze pojawiały się rozbieżne poglądy<sup>67</sup>. Należy jednak podkreślić, że zainteresowany, który nie był uczestnikiem postępowania zakończonego prawomocnym postanowieniem o uznaniu za zmarłego, może się domagać zmiany oznaczonej w tym postanowieniu chwili domniemanej śmierci tylko w drodze skargi o wznowienie postępowania, jeżeli brak jest przesłanek do stwierdzenia zgonu<sup>68</sup>.

34

**12.** Korektura postanowienia o uznaniu za zmarłego może polegać na:

35

- 1) uchyleniu postanowienia o uznaniu za zmarłego, gdy okaże się, że osoba, której dotyczy orzeczenie, żyje;
- 2) uchyleniu postanowienia o uznaniu za zmarłego, jeżeli w świetle materiału dowodowego zgromadzonego w sprawie jest uzasadnione stwierdzenie zgonu osoby, której dotyczy postępowanie (art. 542 zd. 2 KPC);
- 3) uchyleniu postanowienia o uznaniu za zmarłego, gdy osoba, której dotyczy to postanowienie, zgłosi się w sądzie i wykaże swoją tożsamość (art. 543 KPC);
- 4) zmianie postanowienia o uznaniu za zmarłego w razie ustalenia w toku postępowania dowodowego innej chwili śmierci niż przyjęta w postanowieniu o uznaniu za zmarłego<sup>69</sup>.

Zasadnicza, merytoryczna treść zapadającego w sprawie orzeczenia z art. 542 zd. 1 KPC ogranicza się jedynie do uchylenia postanowienia o uznaniu za zmarłego<sup>70</sup>.

**13.** Prawomocne postanowienie uchylające postanowienie o uznaniu za zmarłego jest skuteczne *erga omnes* i ma charakter konstytutywny. Na skutek jego wydania sąd spadku z urzędu uchyla postanowienie o stwierdzeniu nabycia spadku (wydane na podstawie poprzedniego postanowienia sądu) albo zarejestrowany akt poświadczenia dziedziczenia. Zgodnie z art. 678 KPC, jeżeli stwierdzono nabycie spadku albo zarejestrowano akt poświadczenia dziedziczenia po osobie uznanej za zmarłą lub której zgon został stwierdzony postanowieniem sądu, a postanowienie o uznaniu tej osoby za zmarłą

36

<sup>66</sup> P. Prus, w: Manowska, Komentarz KPC, t. II, 2015, art. 542, Nb 3.

<sup>67</sup> Zob. chociażby T. Felski, Glosa do uchw. SN z 21.4.1994 r., III CZP 40/94, s. 256–260; E. Gapska, J. Studzińska, Postępowanie nieprocesowe, 2017, s. 586; K. Korzan, Postępowanie nieprocesowe, s. 348; tenże, Glosa do post. SN z 3.12.1971 r., III CRN 361/71, *passim*; J. Krajewski, w: Jodłowski, Piasecki, Komentarz KPC, t. III, s. 884; K. Lubiński, Postępowanie o ubezwłasnowolnienie, s. 206; P. Osowy, w: Szancilo, Komentarz KPC, t. II, 2019, art. 539, Nb 2; M. Sawczuk, Wznowienie postępowania cywilnego, s. 49; tenże, Ponowne orzekanie w sprawie cywilnej prawomocnie osądzonej, s. 148. Zob. także uchw. SN z 21.4.1994 r., III CZP 40/94, OSNC 1994, Nr 11, poz. 210; uchw. SN z 10.11.1969 r., III CZP 56/69, OSNC 1970, Nr 7–8, poz. 118.

<sup>68</sup> Uchw. SN z 22.10.1968 r., III CZP 78/68, OSNCP 1969, Nr 6, poz. 105.

<sup>69</sup> Podobnie P. Osowy, w: Szancilo, Komentarz KPC, t. II, 2019, art. 539, Nb 3.

<sup>70</sup> B. Czech, w: Marciniak, Komentarz KPC, t. III, 2020, art. 542, Nb 2.

[Przejdź do księgarni →](#)

[ksiegarnia.beck.pl](https://ksiegarnia.beck.pl)